

afslutad; och såsom en närmare bekantskap med dem troligen skall visa, att deras kultur icke varit så oföränderlig, som man vid en flyktig blick på densamma är fallen att antaga, så skall äfven en framtid ådagalägga, att äfven för dem ännu denna framtid finnes.

Härmed vilja vi dock icke frånsäga Hr Ignells arbete och hans skildring af dessa folk dess stora värde. Tvärtom anse vi arbetet vara ett af de mest förtjenstfulla den nyare Svenska litteraturen har att uppvisa; och de flesta läsare skola i detsamma finna ett helt nytt blad af historiens bok för sig uppslaget.

10 Vårt blads ringa utrymme gör det svårt att ur arbetet låna något utdrag. Men äfven med fara att åt ämnet egna några sidor för mycket upptaga vi har nedan Hr Ignells skildring af Buddhaismen, af denna föga kända lära, som så underbart fångslat hundraåttal millioner öfvertygelse och vida mera än Brahmanernas och Konfutzes läror gjort dem tillgängliga för kristendomen och Europas civilisation.

J. V. S.

20 46 SIR JOHN FRANKLIN OCH HANS MANSKAP.

Litteraturblad n:o 2, februari 1856

Vi anförde i senaste nummer, att Dr. *Rae*, i Hudsons Companiets tjänst, på en 1854 företagen resa till Nordamerikas norra kust, af Eskimoerna erhållit underrättelser, som synas gifva vid handen, att åtminstone en del af Franklins folk hunnit kusten och der förgåtts af hunger. Detta dessa modiga mäns så sorgliga öde, enligt de inhemtade underrättelserna försvåradt af än mera beklagansvärda omständigheter, är likväl ännu icke till fullo bekräftadt; men tyvärr synes ganska litet tvifvel på berättelsens sanning återstå.

30 I Dickens förträffliga *Household Words* finna vi under ofvan anförda titel ett aftryck af Dr. *Rae's* reseberättelse, daterad: York Factory Hudsons Bay 1:sta Sept. 1854. Dr. *Rae* har sedermera besökt London och 1855 afgått på en ny undersökningsresa, med hvilken alltså den här ifrågavarande icke får förväxlas. Berättelsen ehuru intressant är likväl för vidlyftig, för att i dess helhet här intagas. Vi nödgas derföre lemna läsaren blott en kort öfversigt af densamma jemte spridda utdrag, hvilka vi skola utmärka genom citationstecken. Vi hoppas, att läsaren icke skall ledsna vid, att finna detta ämne utgöra

40 en stående artikel i bladet, så länge ännu något nytt angående detsamma kan inhemtas.

Läsaren erinrar sig ur berättelsen om expeditionerna till Franklins räddning i senaste nummer, att man vid sina undersökningar från första stund lemnade åsido trakten närmast norrom Hudsons viken, emedan man trodde sig veta, att Franklin'ska expeditionen lyckligt passerat Lancaster-sundet, hvilket äfven senare genom upptäckten af expeditionens första vinterläger på ön *Beechey* bekräftades. Endast lady Franklin vidhöll enträget den åsigt, att spåren efter hennes man och hans folk borde sökas söderom nämnda sund och *Barrow*kanalen,

50 dit hon äfven dirigerade de fartyg, som af henne och hennes vänner utrustades, såsom *Prince Albert*, under kapten *Forsyth* 1850 och under löjtnant *Kennedy* 1851. Med smärta erfar man nu, att den trogna makans aningar icke bedragit henne, och att just denna oundersökta trakt var den, dit de räddade af Franklinska expeditionen tagit sin tillflykt – om nemligen *Rae's* erhållna underrättelser besanna sig.

Det landområde, till hvilket hans undersökningar åren 1853–54 sträckte sig, är ganska inskränkt. Hudsons Bay instänges på norra sidan af ön Southampton, som återfinnes på alla kartor. Norrom denna ö utgår från Amerikas fasta land halfön Melville (icke att förblandas med *ön* af samma namn). Farleden österom densamma kallas Foxkanal, och i norr skiljes den genom Fury och Hecla sundet från öarne söderom Lancastersund. Har man passerat halföns nordligaste udde (Cap Hope), inskjuter vesterom densamma en naturligtvis åt söder gående djup vik, som på äldre kartor kallas Repulse bay, men på nyare fått namn af Committee bay¹. Vesterom denna vik börjar åter en ny halfö, som längre i norr grenar sig i tvenne dylika. Den ena, åt norr gående, uppkallades af John Ross Boothia Felix, köpmannen Felix Booth till ära, hvilken med 17 000 pund bekostade hans expedition 1827. Den andra åt vester utskjutande grenen, som endast genom ett smalt näs sammanhänger med den förra och rätteligen torde vara en ö (se nedan), heter King Williams Land. Mellan båda bildas en temligen djupt ingående vik; och söderom King W:s Land, mellan denna halfö och fasta landet, finner man en ännu djupare mot öster inträngande vik, i hvilken en betydlig flod, Backfloden eller Great Fish Riwer, som har sina källor nära nordöstra ändan af Stora Slafsjön, utfaller.

Denna är teatern för Dr. Rae's färder och berättelser. För att sammanbinda den med vår i förra numret meddelade beskrifning, tillägga vi: att halfön Boothia Felix i norr afskiljes från ön Somersset genom Bellot Sund. Vattnet österom Boothia heter Boothia Channel och fortsättes österom ön Somersset af Prins Regents Inlet, som leder till Lancastersundet. Vesterom halfön åter hafva vi Victoria Sund, hvars fortsättning vesterom Somersset är Peelsundet, som utlöper i Barrowkanalen.

Den 9 Augusti 1853 befann sig Dr. Rae vid mynningen af en lång smal vik, Chesterfield Inlet, som midtemot ön Southampton intränger i Amerikas fasta land. En af honom härifrån afgifven reseberättelse hafva vi icke sett; men dess innehåll är också i hufvudsak likgiltigt. På anfordrad dag begaf han sig jemte några få följeslagare ut till hafs på en större båt, seglade åt norr mellan ön Southampton och fasta landet och vidare långsamt östra kusten af halfön Melville, vände sig sedan åt vester genom Fury and Hecla sundet, norrom samma halfö, och styrde sedan, efter att hafva passerat Cap Hope, sydvart hän in i Repulse bay, vesterom halfön. På denna viks stränder var Rae väl hemma stadd, ty han hade här öfverintrat 1846–47. Oaktadt han säger, att resan mötte hinder af strömmar och tjocka, han dock till den 15:e eller på sex dagar tillryggalagt vägen från Chesterfield Inlet vid 64° latitud, norrom halfön Melville vid nära 70°, och in i Repulse bay. Af berättelsen kan icke ses, om han landade österom denna vik på halfön eller vesterom densamma på fasta landet; dock synes det senare vara troligare.

Af berättelsen finner man, att vår doktor var en man, van vid lifvet i dessa ödsliga nejder. Hans utrustning var långtifrån de stora Engelska expeditionernas. Väl nämner han, att han medförde ett litet förråd af pemmican och thé-extrakt, en uppfinning af läkaren och kemisten, Bence Jones, hvilket extrakt kunde begagnas äfven med kallt vatten och gaf en smaklig och stärkande dryck. Men han och hans följeslagare voro för sitt uppehälle hufvudsakligen anvisade på egen omtanka och skicklighet. De måste skjuta villebråd och fånga fisk, för att förskaffa

¹ Häri råder något misstag. Dr. Rae omtalar båda såsom skilda vikar.

sig matförråd för den långa vintern. Redan under resan stötte de på ett sällskap af trehundra hvalrossar, af hvilka de lyckades döda en och af dess tran fingo lampolja för vintern. Efter ankomsten till Repulse bay gick all deras omsorg ut på, att genom jagt och fiske förse sig med nödigt matförråd, och att insamla tillräckligt med bränsle, af en buske Andromeda tetragona, en släktinge till vår getpors. Villebrådet bestod för det mesta af hjortar, och i floderna fångades lax. När vintern kom, flyttade man in i snökojor, glad öfver att få utbyta de kalla tälten mot dessa varma boningar, som alltid hedras med biordet »snug», snygga, beqväma.

10 Sålunda behöfdes väl all den tid, som var öfrig före den stränga vinterns inbrytande. Isynnerhet brådskade jagten, emedan hjortarne endast höst och vår någon tid äro stadda på flyttning och då kunna skjutas. Dr. Rae sjelf var den första skytt i sällskapet, ty af hundra djur sköt han ensam fyratie, och äfven den ena hvalrossen föll för hans kula, medan reskamraterna endast blesserade några stycken. Som en äkta jägare glömmar han icke att särskildt nämna härom. Redan den 20 September inbröt vintern, och kringom den 16 Oktober måste jagten upphöra. Så förlefde man nu fyra månader i stilla ro. Endast fisket 20 under isen och insamlingen af bränsle fortfor ännu, så ofta vädret tillät det. I slutet af Februari 1854 började man omarbete de medförda slädarne, för att göra dem lättare och fastare; och den 14 Mars begaf sig Rae med tre man ut, för att nedlägga förråder på den väg, man ämnade taga för färderna till fot under vårens lopp. Sista dagen i samma månad skedde slutliga uppbrottet för dessa färder, och endast tre man kvarlemnades som vakter vid vinterlägret. Hvar man af de uttgående hade en last att medföra af 160 Eng. skålpund, Rae sjelf ungefär 110 skålpund.

30 Vägen togs till vestra kusten af Boothia Felix med syfte att hinna fram ända till Bellotsundet. Man tågade alltså åt norr långs vestra stranden af Repulse bay, gick sedan öfver land och kom till viken mellan Boothia och King Williams Land, af hvilket senare man blott engång hade sigte, ty tåget skedde nu verkligen långsät vestra kusten af Boothia Felix invid sagde vik och sedan invid Victoria Sund. Ända till Bellotsund kunde dock Dr. Rae, hindrad af snöstormar m. m., icke framtränga. Återresan började den 6 Maj. Till Rae's beslut att återvända bidrog äfven, att han just på denna färd af anträffade Eskimoer erhållit de underrättelser om Franklinska besättningens sista öden, hvilka vi ofvan påpekat, och hvilka han med rätta ansåg böra så 40 fort som möjligt meddelas Compagniets styresmän. Vi låna här berättelsens ord:

»April 20. Emedan vi under gårdagen på isen nära vårt nattläger sett färskas spår af Eskimoer med en släde, skickades tolken jemte en man att uppsöka dem; de två öfriga gingo att jaga och samla bränsle, medan jag lyckades erhålla några förträffliga observationer, hvilkas resultat var 68° 28' 29" latitud, under det longituden enligt kronometer var 90° 18' 32" vestlig från Greenwich, och kompansens variation 98° 30' vestlig, hvilken variation synbarligen är origtig, troligen i följd af stark lokal attraktion.

Efter en frånvaro af elfva timmar återvände de två män, som varit utsända att uppsöka Eskimoerna i sällskap med 17 personer af dessa, bland dem fem kvinnor, och af hvilka några hade varit i Repulse bay, då jag öfvervintrade der 1847. De flesta öfriga hade aldrig förut sett hvita män och voro synnerligen påhängsna och

oroliga. De ville icke lemna oss några pålitliga upplysningar, och ingen af dem gick in på, att ledsaga oss ett par dagar, ehuru jag lofvade dem en frikostig belöning.

Det syntes, att de hade något emot vår färd tvärtöfver landet åt vester. Och då jag fann, att det var deras afsigt att narra tolken och missleda oss, så vägrade jag köpa mera än ett litet parti skälkött och förmådde dem att draga sina färde, likväl icke utan svårighet, emedan de drefvo omkring oss i hopp att kunna stjåla något. De lyckades äfven, all vår aktsamhet oaktadt, att från en af slädarne stjåla sig till några skålpund skorpor och litet fett.

10

Morgonen den 21 April var utomordentligt vacker, och vi begåfvo oss kl. 3 på väg tvärtöfver land mot en långt synlig höjd, som låg rakt i vester. På en stenig upphöjning några (Eng.) mil inåt land nedlade vi det köpta skälköttet. Under det vi voro sysselsatta härmed, försökte tolken att rymma till sina landsmän. Lyckligtvis upptäckte vi hans frånvaro, förrän han hunnit långt, och han blef fasttagen efter en skarp jagt fyra å fem mils väg. Han var i stor fruktan, då vi upphunno honom, och gret som ett barn, men var genast villig att återvända, föregifvande sjukdom såsom orsak till sin bortgång. Jag tror också, att han verkligen var illamående, som jag förmodar, af för mycket ätande, emedan han i sina landsmäns snökojor blifvit undfägnad med kokadt skälkött.

20

Sedan vi tagit en del af lasten från den arma Ouligback's (tolkens) slåde och åter börjat fortsätta vår färd, mötte oss en synnerligen förståndig Eskimo, körande en med hundar förespänd slåde, lastad med kött af muskusoxen. Denne man gick genast in på att ledsaga oss två dagsresor, hade inom få minuter nedgräfvit sin last i snön och var färdig att följa oss. På min framställning af vår resas mål sade han, att den väg, han kommit, var den bästa, vi kunde välja, och sedan vi från våra slädar lastat en del saker på hans, tågade vi fram med större lätthet.

30

Snart upphunnos vi af en annan inföding, som gårdagen varit borta på skäljagt, men nu nyfiken att se oss hade tidigt på morgonen besökt våra snökojor och följt oss i spåren. Han var en mycket pratsam man, och då vi som vanligt frågade honom, om han sett hvita män eller skepp eller båtar, svarade han nekande, men tillade, att ett sällskap af »kabbloonans» dött af hunger långt i vester från det ställe, der vi befunno oss, och på andra sidan om en stor flod. Han försäkrade, att han icke noga kände stället, emedan han aldrig varit der, och ville icke följa oss så långt bort.

40

Hufvudsumman af de upplysningar jag då och längre fram härom erhållit från särskilda källor är följande:

Om våren för fyra vintrar sen (1850), medan några Eskimofamiljer sysslade med skälfångst vid norra kusten af en stor ö, på Arrow-smith's kartor kallad King Williams land¹, sågos omkring fyratie hvita män i ett sällskap, tågande öfver isen söderut och dragande med sig en båt och slädar. De följde vestra kusten af nämnda ö. Ingen af sällskapet kunde tala Eskimospråket så, att de kunnat förstås; men genom tecken leddes infödingarne att tro, att deras skepp blifvit krossadt af isen, och att de nu voro på väg till någon trakt, der de hoppades få skjuta vildt. Af männernas utseende, hvilka

50

¹ Rae kallar detta land en ö, men på kartan till Svenska öfversättningen af Dr. Brandes skrift är det betecknad som en halfö. Hvilketdera än må vara rättare, säkert synes dock, att fråga är om samma land. Red.

alla med undantag af en officer drogo slädarne och sågo magra ut, slöt man, att de då hade ondt om proviant; och de köpte af infödingarne en liten skäl eller något parti skälkött. Officern var en stor, ståtlig medelålders man. Då de slutade sin dagsresa, uppreste de tält att hvila uti.

10 Senare samma årstid, men ännu före isens uppbrott upptäcktes liken af några och trettie individer och några grafvar på fasta landet samt fem lik på en ö nära intill, ungefär en lång dagsresa i nordvest från mynningen af en betydlig flod, hvilken icke kan vara någon annan än Back's Great Fish River¹, som af Eskimoerna kallas »Oot-koo-hi-calik», emedan beskrifningen på densamma och på låglandet i grannskapet af Point Ogle och Montreal Island fullkomligt öfverensstämmer med Sir George Back's. Somliga lik funnos i ett tält eller i flera tält, andra under båten som var kullstjelp till ett skjul, några lågo kringspidda på skilda håll. Bland de lik, som sågos på ön, förmodades ett vara en officers, en höfdings, emedan han hade en kikare hängande öfver skuldran och sin dubbelbössa under sig».

20 »Några af de olyckliga måste hafva lefvat till flyttfoglarnes ankomst, d. ä. till slutet af Maj, emedan man hört skott, och fiskben och fjedrar af gäss hittades kring stället för den sorgliga tilldragelsen.

Der synes hafva funnits ett öfverflödigt förråd af krut, emedan infödingarne samlat en stor hög deraf på marken genom att töma kaggarne eller lådorna, i hvilka det förvarades; och nedom randen för flodvattnet hittades ett förråd hagel och kulor, hvilka troligen blifvit lemnade på isen, förrän snösmältningen började. Äfvenså måste der hafva varit ett godt förråd af kikare, bössor, en del dubbelbössor, ur, kompasser m. m. hvilka alla synas hafva blifvit 30 sönderbrutna, emedan jag hos infödingarne såg stycken af dessa särskilda saker – och jag köpte af dem så mycket häraf som möjligt jemte åtskilliga silfverskedar och gafflar, ett ordenstecken i form af en stjerna och en liten silfvertalrik med inristadt namn: *Sir John Franklin, K. C. H.*

Härjemte följer en förteckning på de förnämsta af de inköpta sakerna och en ungefärlig pennteckning öfver vapnen på skedar och gafflar. Sjelfta artiklarne skall jag hafva äran öfverlemna vid min framkomst till London.

40 Ingen af de Eskimoer, med hvilka jag sammanträffade, hade sett de hvita männen hvarken döda eller lefvande, icke heller hade de varit på det ställe, der likena blifvit funna, utan hade de sina berättelser af andra infödingar, hvilka hade sett skaran, då den tågade öfver isen. Så vidt jag kunnat erfara, finnes intet skäl att misstänka, att infödingarne skulle begått något våld mot de olycklige».

Så lyder den korta berättelsen om den präktiga Franklinska expeditionens slut – en berättelse, som i de olyckligas hemland väckte ett oerhördt uppseende, troddes, betviflades, anfölls och försvarades, och 50 till hvars pröfning Dr. Rae åtog sig att ännu göra en resa till ort och ställe. Det är underrättelse om utgången af denna pröfning, som ännu saknas, och om hvilken, såsom vi förut nämnt, hittills endast en kort notis i Amerikanska tidningar haft något att förmäla.

¹ »Stora fiskfloden», benämnes på vår karta endast Back-floden. Red.

Det finnes i denna berättelse ännu ett anförande, som väckt allmän förfäran, isynnerhet hos de talrika släktingarne och vännerna till de förlorade. Vi hafva ofvan uteslutit detta ställe och blott betecknat det med några tankstreck, för att ega tillfälle, att här återkomma till detsamma. Detta ställe i berättelsen lyder:

»Flera liks stympade tillstånd och kokkärlens innehåll gör det tydligt, att våra olyckliga landsmän blifvit drifna till det sista förfärliga alternativet för lifvets uppehållande».

Icke blott mensklighetskänslan utan äfven nationalstoltheten uppre- 10
ser sig i England mot detta antagande, som blir en hård beskyllning, saknande tillräcklig grund och nästan alla bevis.

Dickens har offentligen uppträdt mot densamma och sökt visa, huru obetänkt den är både med afseende å de Franklinska besättningarnes utmärkta beskaffenhet och sällsyntheten af dylika tilltag äfven under de svåraste omständigheter och bland personer med vida underlägsnare disciplin och moraliskt mod. Rae har besvarat Dickens anföranden, och äfven detta svar finnes aftryckt i Household Words. Slutligen har Dickens sammanställt förhållandet vid ett stort antal skeppsbrott m. m. både i äldre och nyare tid, af hvilken framställning inhemtas, 20
huru ytterst sällsynt detta af allmänna opinionen som ett brott stämplade räddningsmedel varit isynnerhet bland Engelsmän. Det har också för känslan något så motbjudande, att hvar och en önskar, att Rae's senaste undersökning måtte ådagalägga, att allt är ett mistag af Eskimoerna eller ett missförstånd af deras berättelser.

Vi böra tillägga, att Dr. Rae på återvägen till Repulse bay äfvensom der på stället kom i beröring med flera infödingar, och att hans ofvan meddelade framställning af Franklinska besättningens öde är ett sammandrag af alla de underrättelser, han erhöll äfven af dessa senare påträffade Eskimoer. 30

Åtterresan sjöledes från Repulse bay, som kunde företagas först den 4 Augusti gick lyckligt, ehuru den ännu hindrades af is mellan ön Southampton och fasta landet, så att ankomsten till York Factory, vid sydvestra stranden af Hudsons bay, skedde först den sista i samma månad.

J. V. S.

47 INHEMSK LITTERATUR.

Litteraturblad n:o 2, februari 1856 40

OM NÅDENS ORDNING JEMTE KRITIK ÖFVER HRR INGMANS OCH HEDBERGS STRIDSSKRIFTER, AF AXEL FREDR. GRANFELT. H:FORS 1855.

Ju sällsyntare det är, att våra vetenskapsmän skrifva för de bildade i eget land, desto mera erkännande förtjenar professor Granfelt's litterära verksamhet, som sedan ett antal år varit egnad hufvudsakligen åt den religiösa öfvertygelsens upplysande inom fosterlandet.

Det är också icke af bristande förmåga att uppskatta denna berömliga tendens, vi längre, än det bort ske, fördröjt anmälandet af detta Hr Granfelt's senaste arbete. Men det allvarliga innehållet fordrar en allvarligare genomläsning – och vi bekänne, att läsningen icke heller förefallit oss så lätt, som vi förestälde oss, att den kunde vara. 50

Dogmer gifvas i kristna kyrkan, hvilka på sin tid utgjort föremål för spekulationen och blifvit olika uppfattade och framställda, men hvilka numera i kyrkoläran äro bestämda och fridlysta för all pröfning.